

Flerkulturell pedagogikk i barnehagen

Hvordan jobber pedagogiske ledere med flerkulturelt mangfold i barnehagehverdagen?

Thea Unneland Løveng

Kandidatnummer: 22

Bacheloroppgave

BKBAC3900

Trondheim 28.04.2023

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

FORORD

Innlevering av denne bacheloroppgaven er en milepæl i veien til å bli barnehagelærer. Valget av å gå Flerkulturell forståelse ved Dronning Maud Minne Høgskole ville jeg ikke vært foruten. Jeg har fått muligheten til å gå i dybden på ulike tema, spesielt knyttet til den flerkulturelle tematikken som jeg interesserer meg for.

Jeg vil takke alle faglærere og forelese gjennom de tre årene på DMMH. Dere har vært en stor inspirasjon gjennom deres brennende engasjement for faget. Utdanningen har gitt meg personlig og faglig utvikling. Jeg har blitt kjent med og fått kunnskap om det flerkulturelle mangfoldet i møte med barn, foreldre og ansatte.

Mine medstudenter fortjener også en takk, for lærerike diskusjoner og samtaler gjennom studieforløpet, og spesielt under prosessen med bachelorskriving. Jeg setter også pris på familie og venner, som har bidratt til støtte og hjelp, når det har vært behov for det.

Jeg må også takke informantene som har stilt opp i en travel hverdag, og vist stort engasjement over et sårt og vanskelig tema.

Jeg vil også rette en stor takk til mine veiledere Therese Marie Ignacio Bjørnaas og Sine Bjerregård Hanssen. Med god faglig hjelp og veiledning har dere vist interesse gjennom oppgaveskrivingen, og gitt gode tilbakemeldinger. Jeg vil også takke for samtaler og diskusjoner som har gitt meg inspirasjon, og pågangsmot til å jobbe på videre.

Tusen Takk!

Thea Unneland Løveng

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
1.0 INNLEDNING	4
1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	4
1.0 Oppgavens disposisjon	5
2.0 TEORI.....	5
2.1 Begrepsavklaring	5
2.2 Postkolonial teori.....	6
2.2.1 Rasisme.....	6
2.3 Den flerkulturelle barnehagen.....	7
2.4 Foreldresamarbeid	9
2.5 Språkteori.....	10
3.0 METODE	10
3.1 Valg av metode.....	11
3.2 Valg av informanter.....	11
3.3 Forberedelser.....	12
3.4 Etske retningslinjer.....	12
3.5 Metodekritikk	12
3.6 Behandling av data	13
4.0 ANALYSE AV FUNN OG DRØFTING.....	13
4.1 Flerkulturell pedagogikk.....	13
4.1.2 Identitet og tilhørighet.....	15
4.2 Virkninger av et skeivt maktforhold	17
4.3 Rasisme, et tema i barnehagen?	19
4.4.1 Forebygging av rasisme	21
4.4.2 Berøringsangsten.....	22
5.0 OPPSUMMERING.....	24
5.1 Flerkulturell pedagogikk.....	24
5.2 Identitet og tilhørighet	24
5.3 Virkninger av et skeivt maktforhold.....	24
5.4 Rasisme, et tema i barnehagen?	25
6.0 AVSLUTNING	26
7.0 LITTERATURLISTE.....	26
8.0 vedlegg.....	32
8.1 Samtykkeskjema	32
8.2 Intervjuguide	34

1.0 INNLEDNING

I dagens samfunn er det stadig flere mennesker med ulike språk, kulturer, religioner og bakgrunner. I rammeplanen står det at personalet skal «gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotypier og rasisme» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 57). I oppgaven vil jeg se på om sitatet fra rammeplanen samsvarer med funnene mine og hverdagen i barnehagen.

Den tradisjonelle norske barnehagepedagogikken er i en overgang fra en monokulturell til en heterokulturell barnehage, som en følge av at samfunnet er mer flerkulturelt i dag enn tidligere. Dette kan by på utfordringer for de flerkulturelle barna. Utdanningsdirektoratet (2022) skriver at det i dag er 53 600 minoritetsspråklige barn i barnehagen, dette viser til at 20% av barna i barnehagen er minoritetsspråklige. I denne statistikken er ikke alle flerkulturelle barn inkludert, som kan tyde på at det vil bli et betydelig høyere tall dersom alle blir regnet med. Personalet i barnehagen har et stort ansvar for å legge til rette for en pedagogikk som støtter alle barn i hverdagen.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

I løpet av barnehagelærerutdanningen var det spesielt en undervisningstime om postkolonial teori og rasisme som jeg synes var interessant. Det var lenge stilt i klasserommet før noen tok ordet, når noen sa noe ble det diskusjoner rundt tema rasisme. Dette viser til at det er mye historie og smerte rundt tema rasisme, og dermed en berøringsangst for å snakke om tema. Videre førte disse tankene meg til hvordan man tilrettelegger for de flerkulturelle barna, og om berøringsangsten også er en virkelighet i barnehagen. Jeg valgte derfor å intervju fire pedagogiske ledere som har ansvar for organisering av hverdagen, og har kunnskap når det kommer til tilrettelegging av barns hverdag. På bakgrunn av postkolonial teori kom jeg frem til problemstillingen:

«Hvordan jobber pedagogiske ledere med flerkulturelt mangfold i barnehagehverdagen?».

1.0 Oppgavens disposisjon

Denne oppgaven er strukturert i kapitler og delkapitler for å gjøre oppgaven mer oversiktlig. I første kapittel beskriver jeg valg av tema og problemstilling med begrunnelse for dette. I kapittel 2 vil jeg legge frem relevant teori knyttet til valgt problemstilling. Videre i kapittel 3 vil jeg presentere metode for innsamling av data, og begrunnelse for metodiske valg underveis. Videre i kapittel 4 vil analysen og drøftingen bli slått sammen, og funnene vil bli drøftet mot relevant teori for å belyse problemstillingen. Avslutningsvis vil jeg komme med en oppsummering og en avslutning for oppgaven.

2.0 TEORI

I dette kapittelet av oppgaven vil jeg ta for meg fire ulike tema, som jeg videre vil anvende i drøftingsdelen ved hjelp av funnene mine. Valg av teori er basert på hva jeg mener er mest relevant til den problemstilling jeg har valgt, som er «Hvordan jobber pedagogiske ledere med flerkulturelt mangfold i barnehagehverdagen».

2.1 Begrepsavklaring

For å forstå barns oppvekst er forholdet mellom individ og samfunn svært relevant. Larsen og Slåtten (2019, s. 19) skriver «Barnehagen skal arbeide for at barn deltar aktivt i et demokratisk samfunn». Innenfor forholdet mellom individ og samfunn bidrar begrepene samfunn, kultur og sosialisering til å forstå barns oppvekst. Larsen & Slåtten (2019, s. 19) skriver at alle mennesker i et *samfunn*, blir *sosialisert* inn i *kulturen*. Samfunn kan defineres som relasjoner mellom individer som er basert på sosiale, kulturelle og økonomiske forhold (s. 20). Kultur er et vanskeligere begrep å definere. Larsen og Slåtten skriver at virkelighetsoppfatninger, verdier og normer som man har tillært seg innenfor et samfunn, bidrar til å danne, og videreutvikle kulturen (s. 20). Sosialisering blir synlig for å knytte samfunn og kultur sammen. Sosialisering er en prosess hvor barnet som individ utvikler seg selv og sin identitet, og blir en del av samfunnet og kulturen (s. 22). Martinez (2021) skriver at mangfold «handler om det som skaper forskjeller mellom oss mennesker. Samtidig handler mangfold også om å møte forskjellene med åpenhet, respekt og inkludering».

2.2 Postkolonial teori

Postkolonial teori er et begrep som bidrar til å forstå hvordan den skeive maktfordelingen mellom Vesten og Orienten (Den ikke-vestlige verden) har oppstått under kolonitiden på 1500-tallet, og fremdeles er synlig i dag (Bjørnaas, 2021, s. 59). Bjørnaas (2021, s. 58) viser til at «poststrukturalismen er kjent for sin kritikk av den vestlige logosentrismen, troen på absolutte sannheter. Her legger man til grunn at ord og tegn får sin betydning definert i relasjon til hverandre». Dette videreføres til Foucault og Derrida. Michael Foucault (1999) har utviklet begrepet diskurs, som gir en ramme til å forstå hva som kan betraktes som en legitim måte å forstå verden på. Derrida (1976) hadde litt av de samme innsiktene, og mente at språk ikke har en fast struktur, men at det som blir sagt kan ha en gjemt betydning (2021, s.58).

I forhold til postkolonial teori, og grunnleggeren Edward Said sin mening om at orienten er den perifere «andre» og Vesten som sentrum (1978, 1-7), kan man trekke linjer til migrasjon. Som en følge av migrasjon har det oppstått et skille i samfunnet mellom «oss og de andre» eller «vi og dem», dette er holdninger som viser til at *vi* (majoriteten) er det normale, mens *dem* (minoriteten) ikke er en like stor del av samfunnet (Gjervan et.al, 2012, s. 23).

Det er to måter å forholde seg til det skeive maktforholdet, som har oppstått på bakgrunn av kolonitiden. Etnosentrisme og kulturel relativisme er ifølge Spernes & Hatlem to begreper som viser til ulike måter å møte på det som er fremmed eller annerledes. Med et «vi og dem»-perspektiv har man en etnosentrisk holdning til det som blir ansett som *dem*. Etnosentrisme handler dermed om å forstå det som skjer fra sin egen kultur og/eller religion som det rette, og motparten som feil eller dårlig (2019, s. 159). Et eksempel på dette kan være å gjøre narr av noen, på bakgrunn av kultur og/eller religion. Kulturel relativisme på den andre siden viser til evnen til å lytte fra et utenfra perspektiv. Man legger dermed sin kultur og/eller religion til siden, i et forsøk på å forstå (s. 160).

2.2.1 Rasisme

Rasisme er et fenomen som strekker seg langt tilbake i tid. For å forstå hvordan rasisme er knyttet til postkolonial teori, er det derfor viktig å se på historien. Før kolonitiden var det rasistiske ideologier som gikk ut på å dele inn menneskeheten i ulike raser. Det som skilte de ulike rasene var hudfarge, hår, og oppfattelsen av at den mindreverdige rasen hadde mindre moral og intellekt (Haugseth, 2023). Rasisme er fremdeles synlig i dag, og dermed også synlig i barnehagen. Andersson viser til at rasisme er et begrep som ikke gis en entydig

definisjon, men heller legger vekt på ulike former for rasisme; politisk, kulturelt, økonomisk og individet. Jeg velger å ta for meg to former for rasisme: klassisk rasisme og kulturell rasisme. Klassisk rasisme ifølge Bangstad og Døving (2015, s. 110) er at man blir sett på som mindre verdt, på bakgrunn av biologi og/eller hudfarge. Kulturell rasisme handler om en retorikk som fokuserer mer på at det er kulturen og/eller religionen mennesket kommer fra som fører til rasisme. Det er likevel viktig å påpeke at rasisme begrepet ikke er så konkret slik som nevnt, men er mer diffust i hverdagen. Bangstad og Døving (2015, s. 16) gir tre eksempler på prosesser som bidrar til å skille hva som kan betegnes som rasisme og ikke. 1) Å dele befolkningen inn i ulike kategorier der noen gis negative essensielle trekk; 2) Å redusere et individs identitet til de gitte negative karaktertrekkene for en kategori; og 3) Å bruke de negative karaktertrekkene som argument for underordning og diskriminering.

Berøringsangst er et begrep som i ordboken betyr «angst for berøring, kroppskontakt», men jeg vil i hovedsak fokusere mer på hva det betyr i overført betydning, altså «frykt for å ta opp» (NAOB). I dette tilfelle vil det være å snakke om begrepet rasisme. Det er blitt gjennomført lite forskning om berøringsangst knyttet til rasismebegrepet, men jeg anser det som relevant å inkludere begrepet i oppgaven. Zembalayas og Papamicahel (2017, s. 1) viser til en dybdeanalyse gjennomført på to ulike skoler i Kypros. Litteraturen de har skrevet bidrar til å synliggjøre viktigheten av å sette fokus på lærerens ubehag og empati, og hvilke pedagogiske implikasjoner det kan ha i en antirasistisk og flerkulturell utdanning. Ubehaget og empatien som Zembalayas og Papamichael viser til, kan knyttes til barnehagelæreren, og en berøringsangst for rasisme.

2.3 Den flerkulturelle barnehagen

I intervjuene mine har informantene anvendt ulike begrep slik som «hvit», «etnisk norsk» og «mørkhudet» for å betegne etnisiteten til barna. I oppgaven har jeg valgt å bruke betegnelsen flerkulturell for å vise til etnisitet. «Begrepet flerkulturell beskriver mennesker som har bakgrunn fra flere kulturer, for eksempel barn av innvandrere eller foreldre med ulik etnisk bakgrunn, eller personer med urfolksbakgrunn» (Balansemerket). Jeg vil poengtere at jeg er bevisst på at det ikke er et dekkende begrep for alle som opplever rasisme, men anser dette som begrepet som er mest relevant til oppgaven.

Begrepet flerkulturell anvendes for å omtale samfunn eller institusjoner. Ifølge Gjervan et.al (2012, s. 61) kan man ha en problemorientert eller ressursorientert holdning til det

flerkulturelle. En problemorientert holdning vil si å ikke anerkjenne barn og foreldres språklige og kulturelle bakgrunn (Hauge, 2007, referert i Gjervan et.al 2012, s. 63). En ressursorientert holdning på den andre siden handler om å gi rom for mangfoldet, og anvende dette som en ressurs i utviklingen av barnehagen (2012, s. 67). Ifølge Schram og Bergsland (2021, s.19) kan ikke en barnehage som ikke viser at de er flerkulturelle, bli ansett som en flerkulturell barnehage. Dette støtter opp mot kunnskapsdepartementet (2006, s. 9) sin definisjon av en flerkulturell barnehage, som sier at barnehagen ser det «språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet blant barn, foreldre og personale som en *normaltilstand*, og bidrar til at mangfold er en naturlig del av hverdagen i barnehagen». Interkulturell kompetanse er et begrep som ifølge Dypedahl og Bøhn (2017, s. 22) kan ha flere ulike forståelser for hva det innebærer. Jeg har valgt å bruke definisjonen som fokuserer på «evnen til å skifte perspektiv i møte med andre, og ha innsikt i egne tankeprosesser» (2017, s.22). Dette krever evnen til selvinnsikt og selvrefleksjon.

I barnehagen er identitet et aktuelt tema for både majoritet og minoritetsbarn (Gjervan et.al, 2012, s. 34). Eriksen, 2002, referert i Spernes og Hatlem (2019, s. 86) beskriver dette ved å se på ulike dimensjoner som identiteten er sammensatt av. Han nevner relativt mange dimensjoner, dermed velger jeg å nevne noen slik som hjemsted, etnisitet, kjønn, familie og språk. Schram og Bergsland (2021, s. 18) skriver at man må lære å respektere hverandre som likeverdige i et flerkulturelt samfunn for å kunne skape et miljø som bidrar til inkludering. Rammeplanen skriver at personalet skal «gi barna kjennskap til og markere merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven, og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Her er det viktig å legge merke til at det står markere, og ikke feire. Å Feire en høytid vil si å gjennomføre en religiøs handling eller en religiøs praksis. Å markere derimot vil være en pedagogisk aktivitet som har sin hensikt i å lære om religion og/eller livssyn (Thoresen & Winje, 2017, s. 131). Markering av høytider bidrar til inkludering, og synliggjøring av det flerkulturelle mangfoldet i barnehagen.

Innenfor flerkulturell pedagogikk kreves det ledelse. Ledelse er et begrep som har flere definisjoner, basert på om fokuset er på måloppnåelse, andre prosesser i organisasjonen eller et fokus på begge deler. Ledelse defineres ifølge Skogen (2021, s. 27) «En leder organiserer og gjennomfører arbeidet i en organisasjon ved å kommunisere med personalet ... Hensikten med å organisere og gjennomføre arbeidet er å nå visse mål». Hvilke mål som blir satt for den

flerkulturelle pedagogikken vil gjennomførelsen og kommunikasjonen være avgjørende. Gotvassli (2019, s. 73) nevner tre ulike bidrag som skal bidra til at utøvelse av pedagogisk ledelse – mål, kommunikasjon og beslutninger. Ingen av bidragene kan stå alene, da alle må benyttes for å skape pedagogisk ledelse. Mye av det arbeidet som blir gjort i hverdagen baserer seg på den pedagogiske ledelsen, altså styrer og pedagogisk leder. Styrer har ansvaret for planlegging dokumentasjon, vurdering og utvikling, men det er pedagogisk leder som har fått tildelt et ansvar å virkeliggjøre dette i barnehagehverdagen (Gotvassli, 2019, s. 70). Deres mål er dermed avgjørende for hva som blir synlig i barnehagehverdagen.

2.4 Foreldresamarbeid

I et foreldresamarbeid er det viktig å legge fokus på foreldrenes rett til medvirkning. Berit Bae et.al (2006, s. 8) viser til at ordet medvirkning kan defineres som å kjenne at egen deltagelse i samarbeid med andre bidrar til endring. Et eksempel på dette kan være å la foreldrene delta med et lite bidrag i et prosjekt barnehagen gjennomfører, slik som å lage relevant mat eller lignende. Tett samarbeid med foreldre bidrar til at overgangene og helheten i livet til barnet ivaretas, dette er videre med på å påvirke barnets utvikling og trivsel (Glaser, 2023, s. 22). Samfunnet i dag er som nevnt preget av globalisering som er med på å bidra til et flerkulturelt mangfold i barnehagen. Dette krever at personalet i barnehagen har interkulturell kompetanse i møte med barn og foreldre, for å bidra til at man klarer å utøve respekt, lydhørhet og vise innsikt (Sand, 2020, s. 119).

Schram og Bergsland (2021, s. 70) viser til at «minoritetsforeldre generelt er mindre deltakende enn andre, og de involverer seg mindre på den måten institusjonen ønsker». Dette kan knyttes opp mot kulturell og sosial kapital, der foreldre er mindre deltagende på bakgrunn av relasjon og ressurser. Et godt foreldresamarbeid er avhengig av personalets evne til å møte og involvere de ulike foreldrene. I samfunnet er det ulike forhold slik som makt, klasse, sosial og kulturell bakgrunn som har innvirkning på relasjonene som oppstår (Glaser, 2023, s. 142). Sosial og kulturell kapital er ifølge Bourdieu viktige faktorer i en relasjon. Sosial kapital defineres som de ressursene du har som en følge av sosiale relasjoner i et sosialt nettverk. Kulturell kapital er ifølge Holm (2011, s. 89) knyttet til materielle ressurser, men også ressursene du opparbeider deg gjennom oppvekst og utdanning.

2.5 Språkteori

Rammeplanen skiver at personalet i barnehagen «skal anerkjenne og respondere på barnas ulike verbale og non-verbale uttrykk og støtte deres språkutvikling»

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). Innenfor flerspråklige barns språkutvikling vil det være en senere utvikling grunnet at det tar lengre tid å lære seg to språk enn ett

(Utdanningsdirektoratet, 2017, s.50). Dette kan føre til at barn blir møtt med undervisningstone på bakgrunn av en oppfatning av manglende kompetanse.

Undervisningstone defineres av Paulludan (2012) referert i (Fandrem, 2018, s. 272-273) som en dialog eller utveksling hvor barnet blir instruert, eller undervist fremfor en utvekslingstone som karakteriserer anerkjennelse og omsorg. Paulludan viser til at barn som har en minoritetsbakgrunn blir møtt med undervisningstone fremfor utvekslingstone i motsetning til majoritetsbarn (i Lindquist, 2018, s. 13). Dette viser til en eksplisitt og implisitt språklæring, som viser til to ulike måter å møte språklæring i barnehagen. Vygotskij er en teoretiker innenfor menneskets tankeprosesser. Han viser til hvordan tankeprosessene har blitt utviklet, hvordan de forståelsene bidrar til oppfatningen av omverdenen, og videre hvordan dette påvirker menneskelig atferd (Glaser, 2018, s. 31). Vygotskij mente at barn lærer gjennom samspill. Han mener at språket gjør det mulig å delta i sosiale samspill som stimulerer barns tenkning gjennom samtaler og indre dialog (2018, s. 32).

3.0 METODE

Metode forteller hvordan man bør fremskaffe eller etterprøve kunnskap. (Dalland, 2017, s. 51). For å ta valget om hvilken metode som er best egnet, er det nødvendig å vurdere de ulike metodene opp mot hverandre for å komme frem til en beslutning. I en empirisk forskning er kvalitativ og kvantitativ metode sentrale. Forskjellen på de to metodene går i hovedsak ut på hvordan dataene blir samlet inn, og om det er målbare data eller ikke. (2017, s. 52).

Kvantitativ metode baserer seg på utbredelse og antall, hvor hensikten er å få svar på en hypotese (Bergsland & Jæger, 2022, s. 28). Kvalitativ metode fokuserer på å gå i dybden og vektlegger betydning, slik som intervju eller observasjoner, og lar seg ikke måle i form av tall. Begge metodene bidrar til økt forståelse av samfunnet og hvordan man samhandler på tvers av individer, grupper og institusjoner (2017, s. 52).

3.1 Valg av metode

Valg av hvilken metodisk tilnærming man skal anvende i undersøkelsen er viktig for å utvikle data fra feltarbeidet (Thagaard, 2018, s. 53). Målet mitt ved valg av metode var å få innsikt i hvordan fire pedagogiske ledere i forskjellige barnehager «opplever og forstår seg selv og sine omgivelser» (2018, s. 53), derfor falt valget på intervju som metode. Ved valg av intervju fikk jeg muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål, og reflektere gjennom samtale med utvalget. Gjennom intervju fikk jeg kommet mer i dybden enn det jeg hadde gjort ved en kvantitativ tilnærming (Dalland, 2017, s. 52). Knyttet til intervjuguiden valgte jeg i første omgang å fokusere på et utsagn fra rammeplanen fremfor en problemstilling. Utsagnet fra rammeplanen lyder at personalet skal «Gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotyper og rasisme» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 57). Begrunnelse for valg av sitat ligger i en oppfatning av at det legger opp til hva ansatte bør være oppmerksomme på, knyttet til hvordan samfunnet er i dag. Problemstillingen ble laget etter intervjuene ble gjennomført basert på materialet fra datainnsamlingen (Thagaard, 2018, s. 54). Når intervjuguiden ble laget var det naturlig å legge opp til et semistrukturert intervju, slik at det var mulig å stille oppfølgingsspørsmål (Larsen, 2017, s. 99). Under intervjuet prøvde jeg likevel å holde rekkefølgen på spørsmålene likt da, dette gjør det enklere å sammenligne svarene til informantene.

3.2 Valg av informanter

Valg av informanter kan knyttes til strategisk utvalg, som innebærer at valget baserer seg på egenskaper eller kvalifikasjoner som er relevante for problemstillingen (Thagaard, 2018, s. 54). Begrunnelsen for valget av å gjennomføre intervju med fire pedagogiske ledere, er for å få frem deres kompetanse på tvers av forskjellige barnehager. Det er de pedagogiske lederne som har hovedansvaret for å legge opp hverdagen til barna, og jeg ville undersøke hvordan de benyttet kunnskapen sin for å tilrettelegge hverdagen til barna (2018, s. 54). Den første informanten er en tidligere praksislærer som jeg tenkte hadde vært interessert i å være med på intervjuet. Resten av informantene kom jeg i kontakt med ved hjelp av veileder. Ingen av informantene hadde noe med hverandre å gjøre, og var spredt rundt om i landet. Dette medførte at noen av intervjuene ble gjennomført over telefon og zoom, noe som fungerte fint.

3.3 Forberedelser

Som en faglig og mental forberedelse til intervjuene laget jeg en intervjuguide i samarbeid med veileder, som bidro til å danne en oversikt over tema, og relevante spørsmål (Dalland 2020, s.83). Intervjuguiden ble sendt til de informantene som etterspurte den, dette begrunnes med hvordan svarene kan påvirkes dersom informanten får forberede seg i forkant. Rasisme kan være et skummelt tema å snakke om, jeg var derfor oppmerksom på å gjennomføre intervjuet på et sted som er privat slik at informanten kunne føle seg komfortabel. Der det var mulig ble intervjuene gjennomført på et privat rom i barnehagen til informanten. De andre informantene er bosatt i andre byer, og det ble derfor vanskelig å møtes. En alternativ løsning ble gjennom et digitalt møte. Av personlig erfaring har jeg lagt merke til at begrepet rasisme har en del berøringsangst knyttet til seg, det kan derfor være sårt og skummelt å si sin mening om det. Jeg ville derfor legge ekstra vekt på at hensikten med intervjuet var å få innsikt i deres tanker, og at jeg ikke var der for å dømme de.

3.4 Etske retningslinjer

Under intervjuet la jeg frem informasjons- og samtykkeskjema slik at informantene fikk kjennskap til formålet med undersøkelsen (Bergsland & Jæger, 2022, s. 47). Grunnet at det ikke ble søkt om NSD, kunne jeg ikke få underskrift av informantene, men forsikret meg om at de forsto informasjons- og samtykkeskjema. Et informert samtykke er ifølge Bergsland & Jæger (2022, s. 47) et skjema som konkretiserer overordnede mål, og at deltakelsen er frivillig og dermed er det mulig å trekke seg. I et kvalitativt intervju vil det være mer sensitivt å dele informasjon, grunnet at det er lettere for andre å identifisere personen basert på historien, i motsetning til kvantitativ forskning, der historien til informanten ikke er til stede (Bergsland & Jæger, 2022, s. 47). Jeg har derfor valgt å anonymisere informantene ved å gi dem fiktive navn: *Lisa (1)*, *Adrian (2)*, *Oda (3)* og *Marthe (4)*. Jeg fikk samtykke fra informantene om å dele deres bakgrunn da jeg tenker at det kan være interessant for svarene de gir, og spesielt de som er knyttet til rasisme. Alle informantene er født og oppvokst i Norge, men Oda er halvt asiatisk, og Adrian er adoptert fra Thailand.

3.5 Metodekritikk

Reliabilitet viser til kvaliteten i forskningen som har blitt gjort, og om det er til å stole på (Dalland, 2017, s. 55). Jeg har ikke anvendt lydopptaker i intervjuene, noe som kan være en svakhet, men i stedet var jeg veldig bevisst på om å spørre om informanten kunne gjenta

dersom jeg ikke følte jeg fikk med alt som ble sagt. På grunn av berøringsangsten knyttet til rasisme er det en fare for at informantene kan føle at man må gi et politisk korrekt svar, i frykt for å bli mistolket eller si noe feil. Det kan man knytte til reliabilitet i prosjektet, og om resultatet fra forskningsprosjektet kan overføres til virkelige fenomener. Validitet handler om hvor egnet metoden jeg har valgt er for problemstillingen. Ved kvalitativ metode blir validiteten styrket i og med at jeg fikk vite mer av bakgrunnen rundt det informantene svarte. (Bergsland & Jæger, 2022, s. 44). Dersom jeg hadde valgt kvantitativ metode med spørreundersøkelse ville det gitt meg et svar av antall, men ikke noe bakgrunn for svarene de gir. Jeg tenker derfor at valget av kvalitativ metode var best egnet med mitt formål om å få innsikt i tilrettelegging av hverdagen til barna i barnehagen.

3.6 Behandling av data

Etter intervjuene gikk jeg over det jeg hadde skrevet og så at det stemte overens med det som ble sagt. Jeg begynte med tematiseringen av intervjuene da jeg enda hadde alt friskt i minnet, dette bidro til at jeg fant tema som egnet seg å benytte i analysen. Dalland (2022, s. 88) viser til at man må få forståelse for dataene, og være åpen for at det kan være ulike tolkninger basert på perspektivet man ser det i fra. Under veiledning var dette noe jeg etterspurte slik at jeg fikk mulighet til å se informasjonen fra flere vinkler.

4.0 ANALYSE AV FUNN OG DRØFTING

I dette kapittelet har jeg strukturert oppgaven ved å presentere et funn, og deretter drøfte funnet fortløpende. Funnene består av utsagn fra informantene, som vil trekkes tydelig frem i teksten. Kapittelet er delt opp i tre tema med underkapitler, og funnene vil bli kategorisert etter disse for å belyse problemstillingen «hvordan jobber pedagogiske ledere med flerkulturelt mangfold i barnehagehverdagen?».

4.1 Flerkulturell pedagogikk

I intervjuene får jeg svar fra to av informantene om at barnehagen er flerkulturell, men de er ikke flinke til å utøve en flerkulturell pedagogikk: «Føler jeg jobber i en barnehage med flerkulturelle barn og ansatte, men ikke med en flerkulturell pedagogikk» (Oda), og «Ja vi er en flerkulturell barnehage, vi har representanter fra mange forskjellige kulturer i barnehagen. Men vi er ikke dyktige nok til å jobbe med det flerkulturelle i barnehagen med tanke på de ulike kulturene.» (Marthe). Ifølge Spernes og Hatlem (2019, s. 65) defineres en flerkulturell

barnehage som noe barnehagen gjør i praksis, det er dermed ikke gjort av seg selv å få en flerkulturell barnehage. Slik Spernes og Hatlem (s. 66) skriver er det nødvendig med tiltak fra ledelsen slik at dette blir en del av barnehagen sin praksis.

Oda Vi har forskjellige sanger på forskjellige språk, vi har en brun dukke, bøker som er tospråklige, en bok med arabisk fortelling på norsk språk. Vi har utstyret til å anvende en flerkulturell pedagogikk, men det blir ikke brukt. Jeg vil at vi skal markere dager fra andre kulturer og religioner, men kan møte motstand om dette fra andre ansatte, ved at det ikke er barn i barnegruppen fra den kulturen eller religionen i barnehagen. Jeg kan få høre «hvorforskal vi gjøre det?». Det handler om hvordan man velger å markere dagene. Vi skal ikke konvertere ungene til noe som helst, men markere dagene.

I praksis fikk jeg erfaring fra tre ulike bidrag innenfor pedagogisk ledelse som henger tett sammen, og er sentrale for barnehagen som organisasjon – mål, kommunikasjon og beslutninger (2019, s. 73). Disse bidragene går litt over i hverandre da ingen av de kan stå alene, og likevel gi pedagogisk ledelse. Slik samfunnet er i dag holder det ikke bare å gjennomføre pedagogisk ledelse, men man behøver kunnskap om flerkulturell pedagogikk for at alle barn, foreldre og ansatte skal bli anerkjent. Charlotte Palludan skriver om en antropologisk tilnærming til anerkjennelse hvor hun nevner at barn som har en annen sosiokulturell bakgrunn enn personalet kan bli utsatt for undervisningstone (Gjervan et.al, 2012, s 98). Dette henger sammen med det Oda nevner om den flerkulturelle pedagogikken. Dersom det skal være en flerkulturell pedagogikk er det nødvendig at den pedagogiske ledelsen er fremtredende med et interkulturelt syn, hvor man har nok kunnskap til å møte alle med anerkjennelse. Dersom de målene og beslutningene som blir tatt ikke inneholder et flerkulturelt perspektiv, vil ikke anerkjennelsen være til stede lenger. Det er vesentlig med kommunikasjon blant de ansatte for at målene og beslutningene skal bli en realitet i barnehagehverdagen.

Oda nevner at hun møter motstand når det kommer til å markere dager fra andre kulturer og religioner. Dette kan knyttes til Edward Said som sier at orienten er «den perifere andre», som i dette tilfellet er barn og foreldrene, som kommer fra en annen kultur og religion enn vesten som er sentrum, altså de ansatte som Oda møter motstand fra. Ved at hun møter slik motstand kan man stille spørsmål til om barnehagen egentlig har en flerkulturell pedagogikk. Ut ifra

samtalen og utsagnet til Oda, kan det virke som de andre ansatte har en problemorientert holdning til mangfoldet i barnegruppen. Dette kan knyttes opp mot postkolonial teori og teoretikerne Derrida og Foucault. Derrida (1976) sin teori om at språk ikke har en fast struktur, blir synlig ved utsagnet til de ansatte «hvorforskal vi gjøre det?», utsagnet kan ha en gjemt betydning knyttet til ønsket om synliggjøring av mangfold. For å se det fra Foucault sitt perspektiv basert på begrepet diskurs som viser til en legitim måte å forstå verden på (Foucault, 1999), kan man vise til at det er et skille mellom majoriteten og minoriteten, altså «vi og dem».

Etter samtalen med Oda fikk jeg et inntrykk av at hun hadde et sterkt ønske om å bidra til en flerkulturell pedagogikk i barnehagen, men at hun syntes det var vanskelig når hun må stå i dette alene, da hun møter motstand fra andre ansatte i barnehagen. Oda er en ung og nyutdannet barnehagelærer. Det er vanlig at nyutdannede kommer med ny fersk kunnskap og prøver å iverksette dette i barnehagehverdagen, men blir møtt med motstand (Halland & Winje, 2022, s.122-123). Dersom Oda ikke lykkes med å få frem sin kunnskap for å bidra til å utvikle barnehagen, vil hun være med å representere de som allerede har latt seg dominere av de som allerede har mye erfaring fra barnehagen (2022, s. 125-126), som i dette tilfelle vil bidra til at den flerkulturelle pedagogikken ikke blir synlig. Oda nevner at de har utstyret til å anvende dette, men det blir ikke brukt. Dersom man synliggjør at det er naturlig med flere hudfarger i barnegruppen ved hjelp av den brune dukken Oda nevner, vil dette bidra til at flere barn finner gjenkjennelse i lekene i barnehagen, som er viktig for barns selvbilde og identitetsdanning (Gjervan et.al, 2012, s. 68).

4.1.2 Identitet og tilhørighet

Identitet er sammensatt av blant annet hjemsted, etnisitet, familie og språk (Eriksen, 2002, referert i Spernes & Hatlem, s. 86). For at barnet skal finne sin identitet tenker jeg det er viktig at barnet får en arena i barnehagen til å oppleve mestring, læring, trivsel og utvikling.

Marthe Flerkulturell pedagogikk synes jeg innebærer å bruke samfunnet som Norge er i dag. Jeg har barn med ulike bakgrunner på min avdeling, og det er viktig at jeg klarer å løfte frem dem like mye som de som kommer fra den norske kulturen, slik at de får god kjennskap til begge kulturene. Det er viktig å ikke undergrave kulturen deres og hvor de kommer fra, men heller løfte det frem.

Marthe nevner at Samfunnet er en del av den flerkulturelle pedagogikken. Hun knytter dette til barn med ulike bakgrunner, og at det er viktig løfte frem deres kultur. Hun påpeker også at det er viktig å ikke undergrave kulturen, men fremme den. Her blir begrepene innenfor individ og samfunn synlig (Larsen & Slåtten, 2019, s. 19). Innenfor identitet og tilhørighet vil kontinuerlig arbeid med flerkulturell pedagogikk bidra til å løfte frem kulturen til barna slik Marthe nevner. Barnehageloven (Barnehageloven, 2005, §2) skriver at barnehagen skal ta hensyn til barnas kulturelle bakgrunn, språk og kultur. En av informantene synes jeg sa det veldig fint.

Adrian Jeg tenker at flerkulturell pedagogikk er at barnehagen selv jobber kontinuerlig, ikke dryppvis. F.eks. Hvis det er et år hvor det ikke kommer flerkulturelle barn, må man fortsatt opprettholde den flerkulturelle pedagogikken slik at barna på avdelingen fremdeles lærer om dette. En måte å gjøre dette på er å snakke om vennskap, og hvordan man skal være med hverandre. Prøve å gå inn på ulike tema for å ufarliggjøre det å snakke om ulikheter, snakke om hvordan man ser ut og det er helt fint. Alle er forskjellig, og det er helt lovt.

Ved at Adrian nevner at det er viktig å opprettholde den flerkulturelle pedagogikken selv om det ikke er flerkulturelle barn på avdelingen synes jeg er veldig fint. Det gir mulighet til å sette begrepet inkludering i perspektiv, og viser til en forståelse av at det ikke skal være et «vi og dem» i barnehagen, til tross for om det er flerkulturelle barn i barnegruppen eller ikke (Spernes & Hatlem, 2019, s. 161)

Gjervan et.al (2012, s. 88) skriver at dersom barn får kunnskap om hverandres livssyn og religiøse tilhørighet vil det bidra til å utvikle respekt for hverandre sin tro. Ved at barnehagen jobber kontinuerlig med den flerkulturelle pedagogikken vil det gi en mer naturlig overgang til å markere ulike høytider (Gjervan et.al, 2012, s. 157). I en markering vil det være en fin mulighet til å ta kontakt med foreldrene til noen av barna og spørre om de vil bidra med noe i barnehagen, eller bare kommer med tips til hva de ansatte kan tenke på under gjennomføringen (Glaser, 2018, s. 254). Ved at barnehagen støtter og anerkjenner barna ved å løfte frem ulike kulturer, vil det bidra til at barna kjenner tilhørighet til deres identitet.

4.2 Virkninger av et skeivt maktforhold

Mellom barn og voksne er det automatisk et skeivt maktforhold. Larsen og Slåtten (2019, s. 27) viser til at gjennom sosialisering mellom barn og voksne i barnehagen vil det være en bevisst eller ubevisst overføring av kunnskap, verdier og normer. Dette viser til et subjekt objekt forhold mellom ansatte og barn.

Lisa Jeg er opptatt av å se enkeltbarnet, vi jobber i små grupper knyttet til den flerkulturelle pedagogikken, og én til én da det er viktig å se, og få kontakt med enkeltbarnet.

Palludan referert i (Fodstad, 2022, s. 140) viser til undervisningstone og utvekslingstone når det kommer til implisitt og eksplisitt språklæring. Eksplisitt språklæring er det som er den mest fremtredende fremgangsmåten for språklæring hos minoritetsbarn. Eksplisitt språklæring er vist å være en mindre effektiv måte å lære språk på, da læring er hovedfokuset, ikke tilegnelse gjennom samspill. Lisa viser til at det er viktig å jobbe i små grupper, og å se enkeltbarnet. Dette tolket jeg som eksplisitt språklæring da jeg knyttet dette opp mot språkgrupper (2022, s. 140). Alstad viser til at flerspråklige barn lærer best gjennom implisitt språklæring, hvor de ansatte er aktive aktører i hverdagen (2019, s. 221). Ved ugunstig andrespråkopplæring kan dette påvirke barnets evne til å sosialisere seg med andre barn. Kibsgaard & Husby (2014, s. 23) skriver at en blanding av strukturell og uformell språklæring, hvor det uformelle er fremtredende, er mest gunstig for andrespråks læringen. Dette tyder på at Lisa anvendte en strukturell form for språklæring, men dersom det uformelle også blir prioritert er slike grupper en fin mulighet for språklæring. Adrian gir et godt eksempel på hvordan man kan jobbe med flerkulturell pedagogikk som fremmer kultur, men som også gir gode muligheter for språkutvikling.

Adrian Vi jobber med den flerkulturelle pedagogikken gjennom tett samarbeid med biblioteket. Der er det en pakke med bøker man kan låne med norsk språk, og flerkulturelt språk. Dette samarbeidet gir mulighet til å låne bøker knyttet til flerkulturalitet.

Adrian viser til en heteroglossisk språkideologi i barnehagen, som bidrar til at de flerspråklige barna lærer både morsmål og andrespråk (Fodstad, 2022, s. 138). Dersom de ansatte er flinke til å anvende bøkene sammen med barna kan dette føre til god språklæring for alle barna i

barnehagen. Spernes og Hatlem (2019, s. 122) skriver at store og små samspill mellom barnehagebarn i hverdagen er sentrale i all språkutvikling. Slike samspill kan bli dannet under en lesestund med noen få barn, eller i en samlingsstund. Schram & Bergsland (2021, s. 63) nevner at det er inkluderende å anvende bøker på andre språk enn norsk, uavhengig om det er representert i barnegruppen eller ikke. Matteuseffekten viser til at dersom barnehagelæreren bare fokuserer på at norsk skal anvendes i barnehagen vil morsmålet bli fratatt som vil påvirke språktilegnelsen til barnet (Høigård, 2019, s. 245). Adrian sier at barnehagen har mulighet til å låne bøker på andre språk, dette er også fin inngang til å inkludere foreldrene i språklæringen. Dersom foreldrene leser den samme boken som de leser i barnehagen hjemme, bare på morsmålet til barnet vil dette gagne barnet stort. Fodstad (2022, s. 139) skriver at barn som får språklige impulser fra begge språkene sine det gi stort utbytte for språkutviklingen, samtidig som morsmålet til barnet blir ivaretatt. Dette kan forklares ved hjelp av isfjellmetaforen til Cummings når det kommer til barn som er tospråklig. Isfjellmetaforen viser til to fjelltopper, de to toppene på overflaten representerer de to språkene og den synlige kunnskapen. Under vannflaten ligger en felles basis som bidrar til å utvikle hver av språkene (Kibsgaard & Husby, 2014, s. 49).

Man er derimot avhengig av at det norske samfunnet, og dermed at barnehagen også er mottakelig for at minoriteten skal få innpass i barnegruppen. Dersom barnet ikke føler tilhørighet til sin egen kultur eller den norske, kan utfallet føre til marginalisering som er negativt ladet, da det viser til et tap av identitet (2019, s. 172).

Oda Jeg har spurt om foreldre vil komme og lese et eventyr fra deres kultur, og de synes det er kjempehyggelig, og har lyst til å glede barna. Det gleder ikke bare dem som har et annet morsmål eller kommer fra et annet land, men også de etnisk norske barna.

Ved å anvende foreldrene i barnehagehverdagen vil det være positivt for barna ved at det er spennende, og morsomt for barna å oppleve en annen kultur på nært hold ifølge Glaser (2023, s. 148). Gjervan et.al (2012, s.16) nevner at det kan være utfordrende å inkludere foreldre i barnehagen, da sosial og kulturell kapital har en innvirkning i hvordan man omgås hverandre. Slik som Larsen og Slåtten (2019, s.20) skriver om kultur vil dette eksempelet bidra til å inkludere foreldre og barn ved å lese et eventyr fra deres kultur. I eksempelet viser Oda evne

til å møte og involvere foreldrene i barnehagen som vil bidra til å skape en arena for anerkjennelse og forståelse (Schram, 2021, s. 76).

4.3 Rasisme, et tema i barnehagen?

Jeg stilte informantene et spørsmål hvor jeg lurte på om de hadde noen opplevelser knyttet til rasisme i barnehagen. En av informantene nevnte et kort praksiseksempel på en hendelse i barnehagen.

Oda Det var gutt på 3-4år som var etnisk norsk. Han ville ikke sitte med en gutt fra Somalia fordi han luktet rart.

Dette praksiseksempellet ble oppfattet som rasistisk av informanten, noe som fanget nysgjerrigheten min, og fikk meg til å lure på om det finnes rasisme blant barn. Oppdragelse og synet til foreldre har mye å si for de holdningene som barna internaliserer (Larsen & Slåtten, 2019, s. 145). Dersom man har en holdning som bidrar til å skape åpenhet til å snakke om rasisme, tenker jeg dette vil bidra til at det blir mindre berøringsangst rundt tema. Dette er derimot lettere sagt en gjort. Bangstad og Døving nevner tre eksempler på prosesser som viser til hva som kan betegnes som rasisme og ikke. Den andre prosessen til Bangstad og Døving (2015, s. 16) er mest fremtredende i denne hendelsen, likevel vil de andre prosessene også være til stede på hver sin måte. Prosessen som er mest fremtredende er «Å redusere et individs identitet til de gitte negative karaktertrekkene for en kategori».». Man kan knytte praksiseksempellet til denne prosessen, men er det gyldig at det blir ansett som rasistisk at et barn ikke vil sitte med et annet barn på grunn av rar lukt? Innenfor klassisk rasisme vil hudfarge bli ansett som et negativt karaktertrekk, og dermed grunnlag for underordning og diskriminering, ifølge prosessen til Bangstad og Døving. Larsen og Slåtten (2019, s. 145) sin definisjon på rasisme knytter det mer til hvordan det kan komme til uttrykk i barnehagen, de gir eksempel; kommentarer, utestenging og kroppsspråk. Disse er alle tre relevante til praksiseksempellet, og ser man på prosessen til Bangstad og Døving og definisjonen på rasisme til Larsen og Slåtten, vil dermed eksemplet bli ansett som rasisme. Det er likevel ikke sikkert at dette var intensjonen til barnet, det kan simpelthen være at barnet hadde lyst til å sitte ved siden av et annet barn. Dersom man snur på praksiseksempellet om de to guttene, og sier at det var barnet fra Somalia som ikke ville holde hånden til gutten som var etnisk norsk fordi han luktet rart, ville det blitt ansett som rasisme?

Oda Det er en lang historie om rasisme. Mange jeg har diskutert med om rasisme har det kommet opp at mørkhudede også kan være rasistisk mot de som er hvite. Historien er om de som er svarte som ble utsatt for rasisme av de hvite. Jeg tenker at man er rasistisk mot de som er en annen rase enn seg selv.

Horntvedt (2012, s. 247) skriver om en utfordring innenfor det å definere om en handling eller holdning kan defineres som rasistisk eller ikke. Det er ikke sikkert at det som ble sagt var ment som rasistisk, men fordi motparten har andre holdninger til tema kan det bli ansett som rasisme. Brox referert i Horntvedt hevder at det kan bli ansett som rasisme dersom vedkommende blir forskjellsbehandlet på bakgrunn av etnisk opprinnelse (2012, s. 248). I forhold til at Oda nevner at folk hun har diskutert med sier at man også kan være rasistisk mot hvite, noe som stemmer hvis man skal se det mot det Brox skriver. Oda sier at man er rasistisk mot de som er en annen rase enn seg selv, men hun er også oppmerksom på historien bak rasisme. Ved bakgrunn i klassisk rasisme som bygget på raseteorien, gikk det ut på at det var biologiske forskjeller mellom mennesker, som gjorde at «orienten» ble sett på som mindreverdig (Spernes & Hatlem, 2019, s. 200).

Adrian Det kan være lurt å snakke med foreldre om hva de har opplevd, for å få en forståelse for deres bakgrunn

Rasismebegrepet kan også knyttes videre til foreldresamarbeid. For mennesker som har opplevd rasisme er det ikke alltid like lett å møte spørsmål eller utsagn som kan oppfattes som rasistisk, men som kommer fra et godt sted. Et eksempel på dette kan knyttes til en foreldresamtale hvor en barnehagelærer stiller et spørsmål knyttet til deres kultur, religion eller lignende. Dersom barnehagelærer ikke formulerer seg riktig er det lett å bli misforstått, som kan bidra til å skape konflikter. Horntvedt skriver (2012, s. 247) at dette grunner ut i ulike holdninger man har knyttet til rasismebegrepet. I en slik situasjon er det ifølge Glaser (2018, s. 15) viktig at barnehagelærer har «faglig og personlig kompetanse og forholder seg profesjonell i møtet med foreldre». Dersom barnehagelærer viser at han er lærevillig og foreldrene villig til å lære bort, kan dette bidra til at begge parter er åpne for å ha en fin samtale rundt tema. Gjennom en forståelse for hvilken historie foreldre har, blir det enklere å legge til rette for en hverdag for det spesifikke barnet. Glaser (2018, s. 69) nevner at relasjonskompetansen i forhold til å holde seg profesjonell i møte med foreldre, dette innebærer å blant annet kommunikasjon, å se den andre, og åpenhet og tillit.

4.4.1 Forebygging av rasisme

Som bakgrunn for valg av problemstilling tok jeg som sagt utgangspunkt i et utsagn fra rammeplanen som sier at personalet skal «gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotypier og rasisme» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 57). Jeg valgte derfor å høre med informantene hva de tenker om «Hvordan man kan jobbe med tema rasisme i barnehagen. Felles svar fra alle informantene er at det å speile samfunnet er grunnleggende. Oda nevner flere elementer som er viktige i den flerkulturelle pedagogikken.

Oda Jeg vil at alt skal synliggjøres gjennom den daglige praksisen, og at vi skal gjenspeile det som skjer rundt oss i samfunnet. Flerkulturell representasjon er viktig. Vi må bruke foreldrene til det er det verdt, jo mer man setter fokus på forskjellighetene i barnegruppen og personalgruppen, så er man med å forbygge rasisme uansett. Barna får med seg en «ryggsekk» til når de begynner på skolen ved at man snakker om forskjellene i barnegruppa.

I utviklingen av problemstillingen var jeg opptatt av hvordan det blir jobbet med den flerkulturelle pedagogikken i hverdagen. Oda nevner dette på en fin måte ved å anvende en ressursorientert holdning (Gjervan et.al, 2012, s. 63) til det flerkulturelle i den daglige praksisen, og baserer dette på hvordan samfunnet er i dag. Det blir nevnt at ved å sette «fokus på forskjellighetene i barnegruppen og personalgruppen, så er man med å forebygge rasisme uansett». Jeg kan si meg enig i at det kan bidra til å forebygge rasisme, men det handler om måten man gjør det på. Jeg forstår det Oda prøver å si, men vil likevel påpeke at det kan være en fare for å eksotifisere barna. Gjervan et.al (2012, s. 147) skriver at det er en fare for at kulturelle uttrykk eksotifiseres dersom barnehagen bare fokuserer på feiringen av matskikker og klesdrakter, altså et fokus på stereotypier. Et eksempel på dette kan være dersom barnehagelærer påpeker at et barn er fra Etiopia og dermed har barnet eksotiske trekk. Det er derimot viktig å anvende en flerkulturell pedagogikk og anerkjenne de ulike kulturene i barnehagen. Innenfor sosialisering er det ifølge Larsen og Slåtten (2019, s. 22) to hovedformer, disse kalles primær- og sekundærsosialisering. Innenfor primærsosialisering vil barnet tilegne seg normer, verdier, kunnskaper og ferdigheter innenfor samfunnet (s. 23). Det er i denne fasen barnet tilegner seg «ryggsekken» som Oda snakker om. Ved å få kunnskap

om hverandre sine verdier, kulturer og religioner vil det kanskje bidra til bedre forståelse for hverandre. Marthe nevnte

Marthe Det ukjente kan være utrygt, slik som religion og språk, men gjennom kunnskap vil det ikke lages grobunn for rasisme og fremmedfrykt.

Man kan se likhetstrekk i svarene til Oda og Marthe. Oda konkretiserer mer hvordan vi kan forebygge rasisme, og Marthe tilføyer at dette skjer gjennom kunnskap. Kunnskap kan bli videreført til barn på mange måter, en av disse er ved hjelp fra foreldrene til barna. Gjervan et.al (2012, s. 63) skriver at en problemorientert holdning til mangfold kan skyldes mangel på kunnskap. Dette gjelder ikke bare ved høytidsmarkeringer, men også ellers i hverdagen, slik som prosjektarbeid eller lignende.

4.4.2 Berøringsangsten

I intervjuet stilte jeg informantene spørsmålet «Snakker dere om rasisme blant de ansatte og i barnegruppen? – Hvorfor, hvorfor ikke?». Tre av fire informanter hadde opplevd rasisme i barnehagen. Svarene til disse tre informantene vekket min interesse betraktelig.

Adrian Vi snakker om holdninger, men ikke generelt om rasisme, og det er noe jeg savner. Jeg kan ikke snakke for alle, men har selv den oppfatningen av at jeg tror de fleste barnehager ikke snakker om det fordi mange ikke tørr å snakke om det.

I barnehagen som Adrian jobber i forteller han at de snakker om holdninger, men ikke om rasisme. Ved å prate med barn og ansatte om holdninger vil dette bidra til å motvirke fordommer som vil bidra til en forskjellsbehandling (Horntvedt, 2012, s. 231). Adrian forteller at han tror de fleste barnehager ikke snakker om rasisme fordi man ikke tørr, dette er et fint eksempel på berøringsangst til begrepet rasisme. Oda snakker om noe av det samme.

Oda Grunnen til at vi ikke snakker om rasisme tror jeg er fordi man tror at det ikke skjer, og heller ikke vet hvordan man skal snakke om rasisme. Jeg selv synes det er et vanskelig ord og begrep og ta fatt i. Et tema man ikke vil ta opp og drøfte fordi ting kan bli for privat.

I forhold til det informantene sier er det viss berøringsangst, noe jeg tror kan knyttes opp mot at det ikke er en entydig definisjon på rasisme, som vil resultere i at man ikke vet hva man skal si om tema, fordi det er vanskelig å gi et godt svar når man ikke har språket til å formulere seg. Zembalayas & Papamichael (2017, s. 3-4) skriver om at det kan være ukomfortabelt som en lærer i grunnskolen å snakke om tema som berører rase og rasisme. Dette kan knyttes til barnehagen, og den berøringsangsten som er til stede rundt tema. Selv om det er ukomfortabelt må man snakke om rasisme både blant barn og voksne for at det skal bli mer kunnskap rundt tema. I forhold til det Oda nevner om at man tror rasisme ikke skjer, vil jeg trekke frem Lisa sitt svar.

Lisa Nei, jeg har ikke opplevd rasisme blant barn, men det kan være at man ikke har nok kunnskap slik at man blir uoppmerksom på ting.

Det kan godt være Oda har rett i at man kan ha en oppfatning av at rasisme ikke skjer, dette kan knyttes til eksempelet til Lisa. Hun sier at hun ikke har opplevd rasisme blant barn i barnehagen, men at mangel på kunnskap kan være en årsak til at man ikke legger merke til det. Likevel kan Lisa ha et poeng når hun sier hun ikke har opplevd rasisme. Hva om man har en oppfattelse av rasisme fra et voksent sitt perspektiv, og fører dette over på et barn. Et barn kan bli preget av holdningene til de voksne som befinner seg rundt, men det er ikke sikkert barnet har de samme fordommene som ligger bak. Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 57) skriver at personalet skal «gi barna forståelse av at samfunnet er i endring, og at de inngår i en historisk, nåtidig og fremtidig sammenheng».

Marthe Det er sikkert vanskelig for mange å snakke om rasisme. Vi er ikke god nok til å håndtere rasisme i barnehagen. Jeg tenker det bør være mer fokus på opplæring, det står noe fint i rammeplanen om hvordan man skal jobbe med rasisme, men det er ikke like lett å forholde seg til føringene når man ikke har kompetansen. Det handler om kompetansen til å jobbe med det, derfor burde det vært løftet hos hele personalet.

Marthe sier noe veldig lurt her, hun mener kompetansen burde blitt løftet hos hele personalet, og hun nevner at dette kan bli gjort gjennom opplæring. Rasisme er et stort og omfattende tema, men ved hjelp av åpen dialog vil det kanskje bli enklere å håndtere rasisme i hverdagen.

Det er også opp til hver enkelt ansatt å sette seg inn i tematikken for å klare å skape en barnehage som bidrar til å løfte frem alle barna i barnehagen (Båtnes, 2012, s. 123).

5.0 OPPSUMMERING

I denne oppgaven har jeg forsøkt å finne svar på «hvordan jobber pedagogiske ledere med flerkulturelt mangfold i barnehagehverdagen?». Ved å intervju fire pedagogiske ledere i barnehagen har jeg fått mer innsikt rundt tema enn tidligere. Jeg vil oppsummere temaene som har blitt drøftet hver for seg, og videre gi en avslutning.

5.1 Flerkulturell pedagogikk

For at en barnehage skal kunne kalles en flerkulturell barnehage, er det nødvendig at det er noe barnehagen gjør i praksis, for å fremme det flerkulturelle mangfoldet. For at den flerkulturelle pedagogikken skal komme frem er det nødvendig med interkulturell kompetanse blant de ansatte i barnehagen, men spesielt de pedagogiske lederne. Dersom barnehagen ikke har en flerkulturell pedagogikk, kan dette føre til mangel på anerkjennelse. I eksempelet til Oda blir hun møtt med motstand når hun prøver å fremme den flerkulturelle pedagogikken. Dette kan vise til en problemorientert holdning til mangfold i barnehagen, som fører til at det blir et skille mellom barna i form av «vi og dem». Ved pedagogisk ledelse, interkulturell kompetanse og synliggjøring av kunnskap vil den flerkulturelle pedagogikken være fremtredende i barnehagen.

5.2 Identitet og tilhørighet

Barnehagen bidrar til at identiteten til barnet blir utviklet. Ved en flerkulturell pedagogikk som fremmer kulturene til alle barn i barnegruppen, vil dette bidra til å utvikle identiteten og tilhørigheten til barna i barnehagen. Ved å jobbe kontinuerlig med den flerkulturelle pedagogikken vil det bidra til å danne forståelse for hverandre i barnegruppen, og resten av samfunnet. En måte å fremme barns kultur på er under markering av høytider, som også kan bidra til inkludering av foreldre, ved å la de medvirke i barns hverdag. Dersom man undergraver kulturen til barna, vil det være en mangel på anerkjennelse.

5.3 Virkninger av et skeivt maktforhold

I forholdet mellom barn og voksne er det et skeivt maktforhold til stede under en bevisst eller ubevisst overføring av kunnskap, verdier og normer. Innenfor språklæring vil barn være lettere mottakelig for en implisitt språklæringssituasjon da dette indikerer at samspillet

foregår i en utvekslingstone. I eksempelet til Lisa nevnte hun at de jobber i små grupper, for å få mulighet til å se hvert enkelt barn, som vil bidra til språkutviklingen dersom det i hovedsak foregår implisitt språklæring. Det er den ansatte som har makten til å påvirke barnets språkutvikling, og ved kunnskap om hvordan språkutvikling hos barn fungerer vil det hjelpe barnet å sosialisere seg med andre barn, som videre vil ha positiv effekt for språkutviklingen.

Ved utvikling av andrespråket vil en heteroglossisk språkideologi egne seg godt. Eksempelet til Adrian om å låne bøker fra biblioteket bidrar til et bredt utvalg bøker, som er egnet for alle barna i barnehagen. Å anvende bøker på forskjellige språk er veldig gunstig for barn som skal lære seg andrespråket, og spesielt i samarbeid med foreldre. Gjennom å inkludere foreldrene på en slik måte vil dette bidra til at barna får oppleve en annen kultur på nært hold, og vil også bidra til å styrke foreldrene sin sosiale og kulturelle kapital. Ved at morsmålet til barnet blir ivaretatt vil barnet få bedre et bedre utgangspunkt for å lære seg begge språkene, i tillegg til at det vil ivareta identiteten til barnet.

5.4 Rasisme, et tema i barnehagen?

Eksempelet fra Oda bidrar til å belyse tema rasisme i barnehagen. Rasisme er vanskelig å definere, og det kan dermed være vanskelig å definere om en handling er rasistisk eller ikke. Ved å se på de eksemplene jeg nevner knyttet til hva som kan defineres som rasisme og ikke, viser disse til at hendelsen kan bli ansett som rasisme. I forhold til barn kan det være vanskelig om et slikt eksempel kan defineres som rasisme eller ikke. Rasisme er basert på fordommer, men har et barn grunnlag for å danne slike fordommer? I et foreldresamarbeid kan flerkulturelle foreldre ha en opplevelse eller historie med rasisme, i en slik situasjon er det viktig at barnehagelærer er profesjonell og evner å utøve relasjonskompetansen.

Ved forebygging av rasisme vil den flerkulturelle pedagogikken være avgjørende. Gjennom en ressursorientert holdning til mangfold kan dette bidra til å forebygge rasisme. Det er derimot viktig å ikke eksotifisere barna da dette kan ha en motsatt effekt. Ved å anvende en flerkulturell pedagogikk vil primærsosialisering i barnehagen forberede barna på livet etter barnehagen.

For å forebygge rasisme er det også et behov for et mot til å ta de vanskelige samtalene. Tre av informantene mine påpekte at de hadde opplevd rasisme blant barn, men ikke snakket særlig om rasisme. De nevnte at bakgrunnen for dette kanskje var en frykt for å snakke om

det, og en oppfatning av at det ikke forekommer rasisme. Likevel sier alle at det er noe som blir savnet, og som bør være en del av barnehagen. Den siste informanten nevner at hun ikke har opplevd rasisme, er dette på bakgrunn av mangel på kunnskap eller finnes det ikke rasisme i barnehagen? Kanskje det er ansatte i barnehagen som har et voksenrettet syn på rasisme, og dermed overfører dette til at det er noe som skjer mellom barn. Uavhengig om det er rasisme i barnehagen eller ikke, er fremdeles berøringsangsten til stede. Dersom det hadde vært mer kunnskap rundt begrepet rasisme ville kanskje ikke berøringsangsten vært like mye til stede, da man har kunnskap til å anvende i samtalen.

6.0 AVSLUTNING

I denne bachelor oppgaven har jeg gjennom et kvalitativt forskningsintervju fått muligheten til å sette meg inn i et samfunnsrelevant tema. Jeg har blitt mer oppmerksom på viktigheten av bevisstheten rundt det mangfoldet som er i barnehagen i dag. Antall flerspråklige barn i barnehagen vil mest sannsynlig fortsette å øke, som fører til at den flerkulturelle pedagogikken vil være avgjørende for anerkjennelse av alle barn. Ved å skrive denne oppgaven har jeg fått kunnskap om viktigheten av å fremme den flerkulturelle pedagogikken, et ønske om å være med på å svekke berøringsangsten til rasisme, og bidra til at det kan bli fine samtaler rundt et relevant tema.

7.0 LITTERATURLISTE

Alstad, G. T. (2019). *Andrespråk og flerspråklighet i barnehagen. Forskningsperspektiver på barnehagepraksiser*. Fagbokforlaget.

Andersson, M. (2022). *Rasisme: en innføring*. Fagbokforlaget.

Bae, B., Eide, B. J., Winger, N & Kristoffersen, A. E. (Red.) (2006). *Temahefte om barns medvirkning*. Kunnskapsdepartementet.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/red/2006/0107/ddd/pdfv/300463-temahefte_om_barns_medvirkning.pdf

Balansemerket. (u.å). Definisjon: flerkulturell. *Balansemerket*.

<https://balansemerket.no/ordliste/flerkultur/>

Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-1995-05-05-19). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Bergsland, D M & Jæger, H. (Red.). (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Cappelen Damm Akademisk.

Bergsland, D. M & Jæger, H. (Red.). (2022). *Bacheloroppgaven i Barnehagelærerutdanningen* (utg.2). Cappelen Damm Akademisk.

Bjørnaas, T. M. I. (2021). *Kjønnslikestilling i norsk innvandringspolitikk: å frigjøre muslimske kvinner fra kvinnefiendtlige islam*. Tidsskrift for islamforskning, 15(1). 54-74. <https://open.dmmh.no/dmmh-xmlui/bitstream/handle/11250/2983411/125315-Artikkeltekst-263644-2-10-20210517.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Båtnes, P. I. (2012). Livsløp og læring. I P. I, Båtnes & S. Egden (Red.), *Flerkulturell forståelse i praksis*. (s. 92-125). Gyldendal Akademisk.

Derrida, Jacques. (1976). *Of grammatology*. Oversatt av Gayatri C. Spivak. Baltimore, MD: The Hopkins University Press.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. (6.utg.). Gyldendal.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg.). Gyldendal.

Fandrem, H. (2018) Forstå og gjøre seg forstått. I V. Glaser., I Størksen & M. B. Drugli (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen: forskning og praksis*. (2.utg., s. 259-286). Fagbokforlaget.

Fodstad, C, D. (2022). Språkarbeid i barnehagen når barna er flerspråklige. I M. H, Frønes &

M. Kanstad (Red.), *Barnehagelæreren og barna*. Universitetsforlaget.

Foucault, Michel. (1999). *Diskursens orden. Tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2 desember 1970*. oversatt av Espen Schaanning. Spartacus Forlag.

Gjervan, M. (Red.) (2006). *Temahefte: om språklig og kulturelt mangfold*. Regjeringen.no

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/red/2006/0107/ddd/pdfv/290160-temahefte_om_spraklig_og_kulturelt_mangfold.pdf

Gjervan, M., Andersen, C. E., Bleka, M. (2012). *Se mangfold!: Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. (2.utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Glaser, V. (2018) Hjem og barnehage som helheten i et barnets liv. I V. Glaser., I Størksen &

M. B. Drugli (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen: forskning og praksis*. (2.utg., s. 241-258). Fagbokforlaget.

Glaser, V. (2023). *Foreldresamarbeid: barnehagen i et mangfoldig samfunn*. (3.utg.).

Universitetsforlaget.

Gotvassli, A. K. (2019). *Boka om ledelse i barnehagen*. (2.utg.). Universitetsforlaget.

Halland, S. A & Winje, A. K. (2022). «Jeg kunne like gjerne vært en assistent» – en studie av

nyutdannede barnehagelæreres posisjonering i barnehagen. *Nordisk barnehageforskning*, 19(3), 116–128. <https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmloi/bitstream/handle/11250/3060106/286-Artikkel-4490-1-10-20221121.pdf?sequence=1>

Haugseth, J, F. (2023). Rasisme. I *Store norske leksikon*. Hentet 22. April fra

<https://snl.no/rasisme>

Holm, I. M. (2011). *Somaliere og norsk skole: En studie av somaliere i Norge med særlig*

fokus på relasjoner mellom lærere og foreldre. Universitet i Tromsø.

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/3691/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Horntvedt, T. (2012). Utvalgte begreper i flerkulturell forståelse. I P. I, Båtnes & S. Egden

(Red.), *Flerkulturell forståelse i praksis.* (s. 221-251). Gyldendal Akademisk.

Høigård, A. (2019). *Barns språkutvikling, muntlig og skriftlig.* (utg.4.).

Universitetsforlaget.

Kibsgaard, S & Husby, O. (2014). *Norsk som andrespråk: barnehage og barnetrinn.* (3.utg.).

Universitetsforlaget.

Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for*

barnehagens innhold og oppgaver. Udir.

<https://www.udir.no/contentassets/5d0f4d947b244cfe90be8e6d475ba1b4/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>

Larsen & Slåtten. (2019). *En bok om oppvekst: Samfunnsfag for barnehagelærere.* (5.utg.).

Fagbokforlaget.

Lindquist, H. (2018). Barnehageansattes språkpraksis med fler- språklige 1–3-åringer. *Novus.*

34 (1-2), 10-40. <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/bitstream/handle/11250/2583696/1557-1947-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Martinez, V. (2021, 7. mai). Hva er mangfold? I *Nasjonal digital læringsarena (Ndla)*. Hentet

28. april 2023 fra <https://ndla.no/subject:1:56ea35da-73d9-431f-a451-19f24f564f59/topic:1:5851b59b-7814-4724-bc84-192e1d2b5eca/topic:1:2d1b8d36-f65f-4a6d-ab7b-2a1c4bcd51a9/resource:c4f09685-faba-4ab4-966e-0f769c92ccbd#>

Norsk akademisk ordbok (NAOB). (u.d). Berøringsangst.

<https://naob.no/ordbok/berøringsangst>

Sand, S. (2020). *Ulikhet og fellesskap: flerkulturell pedagogikk i barnehagen*. Cappelen

Damm Akademisk.

Schram, M & Bergsland, M. D. (2021). *Barnehagens møte med kulturelt mangfold*.

Fagbokforlaget.

Shakar, M. A., Sandset, T., Wensell, D. A. S, Reiss, E & Noor, L. (2021). Begreper i den

antirasistiske kampen. I T, Sandset & M. A, Shakar (Red.), *Håndbok mot rasisme* (s. 31- 37) Minotenk. <https://minotenk.no/gratisbok-handbok-mot-rasisme/>

Skogen, E. (2021). Ledelse i barnehagen. I E, Skogen, R, Haugen, M Lundestad & M. V,

Slåtten (Red.), *Å være leder i barnehagen* (Utg.3). (s. 23-53). Fagbokforlaget.

Spernes, K & Hatlem, M. (2019). *Den flerkulturelle barnehagen i bevegelse: teoretiske og*

praktiske perspektiver. (2.utg.). Gyldendal.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder*. (3.utg.).

Fagbokforlaget.

Thoresen, I. T & Winje, G. (2017). *Religioner, mangfold og etikk i barnehagen*. (2.utg.).

Cappelen Damm Akademisk.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat*. Sist endret

08.12.2017. Udir.no. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/sprak-i-barnehagen--mye-mer-enn-bare-prat/>

Zembalayas, M & Papamichael, E. (2017). Pedagogies of discomfort and empathy in

multicultural teacher education. *Intercultural Education*, 28(1), 1-19.

<https://doi.org/10.1080/14675986.2017.1288448>

8.0 vedlegg

8.1 Samtykkeskjema

Vil du delta i bachelorprosjektet
«*Flerkulturell pedagogikk*»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å *få et innblikk i hvordan den flerkulturelle pedagogikken utøves i barnehagen*. I dette skrivet gir jeg/vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å samle inn informasjon slik at jeg kan sammenligne hvordan ulike barnehager arbeider med tilrettelegging av en flerkulturell barnehage. Problemstilling for prosjektet er ikke valgt, men kommer til å legge fokus på hvordan det er arbeides med det flerkulturelle pedagogiske arbeidet i hverdagen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi vil gjennomføre et intervju på ca. en time hvor jeg stiller ulike spørsmål jeg har forberedt på å få et sammenligningsgrunnlag til å skrive bachelor. Spørsmålene vil være knyttet til hvordan pedagogiske ledere i fire ulike barnehager arbeider mot det rammeplanen sier knyttet til «Gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotypier og rasisme» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s, 37). Under intervjuet vil det bli notert på PC hva som blir sagt og jeg kommer til å utelate sensitiv personlig informasjon.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke fram til prosjektets slutt, uten å oppgi noen grunn.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg/vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg/vi har fortalt om i dette skrivet. Jeg/vi behandler opplysningene konfidensielt og alle navn anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes 28.04.2023.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Therese Marie Ignacio Bjørnaas
& Sine Bjerregård Hanssen

Student

Thea Unneland Løveng

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Flerkulturell pedagogikk*. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Dato:

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg/vi ikke innhente din underskrift.

Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.

8.2 Intervjuguide

INTERVJUGUIDE BACHELOR

Hvordan jobber fire pedagogiske ledere i ulike barnehager med det rammeplanen sier:

«Gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotypier og rasisme» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s, 57).

SPØRSMÅL

1. Er barnehagen du jobber i en flerkulturell barnehage og hvordan jobber dere med den flerkulturelle pedagogikken? (*Oppfølgingsspørsmål: Har barnehagen et stort flerkulturelt mangfold?*)
2. Hva legger du i begrepet flerkulturell pedagogikk og flerkulturell barnehage?
3. Er flerkulturell representasjon viktig i barnehagen? Hvorfor? – sanger, dukker, språk, kultur, merkedager, helligdager o.l.
4. Hva legger du i ordet rasisme?
5. Har du noen opplevelser rundt rasisme blant barn, foreldre og ansatte, kan du gi noen eksempler, og hvordan håndterte dere det?
6. Snakker dere om rasisme blant de ansatte og i barnegruppen? – Hvorfor, hvorfor ikke?
7. Hvordan kan vi jobbe med tema rasisme i barnehagen?